κλῳ πᾶσαν χώραν τίς ἑκάστη εἴη. οἱ δ' ἔλεγον, ὅτι τὰ μὲν πρὸς μεσημβρίαν, τῆς ἐπὶ Βαβυλῶνα εἴη καὶ Μηδίαν, δι' ἧσπερ ἥκοιεν. ἡ δὲ πρὸς ἕω, ἐπὶ Σοῦσά τε καὶ Ἐκβάτανα φέρει, ἔνθα θερίζειν καὶ ἐαρίζειν λέγεται βασιλεύς. ἡ δὲ διαβάντι τὸν ποταμὸν πρὸς ἑσπέραν, ἐπὶ Λυδίαν καὶ Ἰωνίαν φέρει. ἡ δὲ διὰ τῶν ὀρέων, καὶ πρὸς ἄρκτον τετραμμένη, ὅτι εἰς Καρδούχους ἄγοι. τούτους δ' ἔφασαν οἰκεῖν ἀνὰ τὰ ὄρη, καὶ πολεμικοὺς εἶναι, καὶ βασιλέως οὐκ ἀκούειν. ἀλλὰ καὶ ἐμβαλεῖν ποτε εἰς αὐτοὺς βασιλικὴν στρατιὰν δώδεκα μυριάδας, τούτων δὲ οὐδένα ἀπονοστῆσαι, διὰ τὴν δυσχωρίαν. ὁπότε μέντοι πρὸς τὸν σατράπην τὸν ἐν τῷ πεδίῳ σπείσαιντο, καὶ ἐπιμίγνυσθαι σφῶν τε πρὸς ἐκείνους, καὶ ἐκείνων πρὸς αὐτούς. ἀκούσαντες δὲ ταῦτα οἱ στρατηγοί, ἐκάθισαν χωρὶς τοὺς ἑκασταχόσε φάσκοντας εἰδέναι, οὐδὲν δῆλον ποιήσαντες ὅποι πορεύεσθαι ἔμελλον. ἐδόκει δὲ τοῖς στρατηγοῖς ἀναγκαῖον εἶναι, διὰ τῶν ὀρέων εἰς Καρδούχους ἐμβάλλειν, τούτους γὰρ διελθόντες, ἔφασαν εἰς ἀρμενίαν ἥξειν ἧς Ὀρόντας ἦρχε, πολλῆς καὶ εὐδαίμονος. ἐντεῦθεν δὲ εὔπορον ἔφασαν εἶναι, ὅποι τις ἐθέλοι πορεύεσθαι. ἐπὶ τούτοις ἐθύσαντο, ὅπως ὁπηνίκα δοκοίη τῆς ὥρας, τὴν πορείαν ποιοῖντο. τὴν γὰρ ὑπερβολὴν τῶν ὀρέων ἐδεδοίκεσαν μὴ καταληφθείη. καὶ παρήγγειλαν ἐπειδὴ δειπνήσαιεν συνεσκευασμένους πάντας ἀναπαύεσθαι, καὶ ἕπεσθαι, ἡνίκ' ἄν τις παραγγέλλῃ.

ΤΕΛΟΣ.

τρακισχιλίους ὁπλίτας, ἢν μοι ὧν δέομαι ὑπηρετήσητε, καὶ τάλαντον μισθὸν πορίσητε. ἐρωτώμενος δὲ ὅτου δέοιτο, ἀσκῶν, ἔφη, δισχιλίων δεήσομαι. πολλὰ δὲ ὁρῶ ταῦτα πρόβατα, αἶγας, καὶ βόας, καὶ ὄνους, ἃ ἀποδαρέντα καὶ φυσηθέντα, ῥαδίως ἂν παρέχοι τὴν διάβασιν. δεήσομαι δὲ καὶ τῶν δεσμῶν, ὧν χρῆσθε περὶ τὰ ὑποζύγια. τούτοις δ' ἔφη ζεύξας τοὺς ἀσκοὺς πρὸς ἀλλήλους ἁρμόσας ἕκαστον ἀσκὸν, λίθους ἀρτήσας, καὶ ἀφεὶς ὥσπερ ἀγκύρας. εἰς τὸ ὕδωρ διαγαγὼν, καὶ ἀμφοτέρωθεν δήσας, ἐπιβαλῶ ὕλην, καὶ γῆν ἐπιφορήσω. ὅτι μὲν οὖν οὐ καταδύσεσθε, αὐτίκα μάλα εἴσεσθε. ὁ γὰρ ἀσκὸς δύο ἄνδρας ἕξει τοῦ μὴ καταδῦναι. ὥστε δὲ μὴ ὀλισθάνειν, ἡ ὕλη καὶ ἡ γῆ σχήσει. ἀκούσασι ταῦτα τοῖς στρατηγοῖς, τὸ μὲν ἐνθύμημα χαρίεν ἐδόκει εἶναι, τὸ δὲ ἔργον ἀδύνατον. ἦσαν γὰρ οἱ κωλύσοντες πέραν πολλοὶ ἱππεῖς, οἳ εὐθὺς τοῖς πρώτοις, οὐδὲν ἂν ἐπέτρεπον τούτων ποιεῖν. ἐνταῦθα τὴν μὲν ὑστεραίαν ἐπανεχώρησαν εἰς τοὔμπαλιν, ἢ πρὸς Βαβυλῶνα εἰς τὰς ἀκαύστους κώμας, κατακαύσαντες ἔνθεν ἐξήεσαν, ὥστε οἱ πολέμιοι οὐ προσήλαυνον, ἀλλὰ ἐθεῶντο, καὶ ὅμοιοι ἦσαν θαυμάζοντες, ὅποι ποτὲ τρέψονται οἱ Ἕλληνες, καὶ τί ἐν νῷ ἔχοιεν. ἐνταῦθα οἱ μὲν ἄλλοι στρατιῶται ἀμφὶ τὰ ἐπιτήδεια ἦσαν. οἱ δὲ στρατηγοὶ καὶ οἱ λοχαγοὶ πάλιν συνῆλθον, καὶ συναγαγόντες τοὺς αἰχμαλώτους, ἤλεγχον τὴν κύ-

κλῳ

μισι ἐν τῷ πεδίῳ, καὶ τῶν Ἑλλήνων κατέκοψαί τινας τῶν ἐσκεδασμένων ἐν τῷ πεδίῳ καθ' ἁρπαγήν. καὶ γὰρ νομαὶ πολλαὶ βοσκημάτων διαβιβαζόμεναι εἰς τὸ πέραν τοῦ ποταμοῦ, κατελήφθησαν. ἐνταῦθα Τισσαφέρνης καὶ οἱ σὺν αὐτῷ καίειν ἐπεχείρησαν τὰς κώμας, καὶ τῶν Ἑλλήνων μάλα ἠθύμησάν τινες, ἐννοούμενοι μὴ τὰ ἐπιτήδεια εἰ καύσοιεν, οὐκ ἔχοιεν ὁπόθεν λαμβάνοιεν. ὁ δὲ Ξενοφῶν, ἐπεὶ κατέβη, παρελαύνων ἐπὶ τὰς τάξεις, ἡνίκα οἱ ἀμφὶ Χειρίσοφον ἐπὶ βοηθείᾳ ἀπήντησαν Ἕλληνες, ἔλεγεν. ὁρᾶτε ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, ὑφιέντας τὴν χώραν ἤδη ἡμετέραν εἶναι. ἃ γὰρ ὅτε ἐσπένδοντο, διεπράττοντο μὴ καίειν τὴν βασιλέως χώραν, νῦν αὐτοὶ καίουσιν ὡς ἀλλοτρίαν. ἐάν που καταλίπωσί γε αὐτοῖς ἐπιτήδεια, ὄψονται καὶ ἡμᾶς ἐνταῦθα πορευομένους. ἀλλ' ὦ Χειρίσοφε, ἔφη, δοκεῖ μοι βοηθεῖν ἐπὶ τοὺς καίοντας, ὡς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας. ὁ δὲ Χειρίσοφος εἶπεν. οὐκοῦν ἔμοιγε δοκεῖ, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς, ἔφη, καίωμεν, καὶ οὕτω θᾶττον παύσονται. ἐπεὶ δ' ἐπὶ τὰς σκηνὰς ἀπῆλθον, οἱ μὲν ἄλλοι περὶ τὰ ἐπιτήδεια ἦσαν, στρατηγοὶ δὲ καὶ λοχαγοὶ συνῆλθον. καὶ ἐνταῦθα πολλὴ ἀπορία ἦν. ἐντεῦθεν μὲν γὰρ ὄρη ἦν ὑπερύψηλα. ἔνθεν δὲ ποταμὸς τοσοῦτος τὸ βάθος, ὡς μηδὲ τὰ δόρατα ὑπερέχειν πειρωμένοις τοῦ βάθους. ἀπορουμένοις δὲ αὐτοῖς, προσελθών τις ἀνὴρ Ῥόδιος, εἶπεν. ἐγὼ θέλω ὑμᾶς διαβιβάσαι κατὰ τε-

ρελαύνων ἐπὶ τοῦ ἵππου, παρεκελεύετο. ἄνδρες, νῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα νομίζετε ἁμιλλᾶσθαι, νῦν πρὸς τοὺς παῖδας καὶ γυναῖκας. νῦν ὀλίγον ποιήσαντες χρόνον, ἀμαχεὶ τὴν λοιπὴν πορευσόμεθα. Σωτηρίδας δὲ ὁ σικυώνιος εἶπεν. οὐκ ἐξ ἴσου, ὦ Ξενοφῶν ἐσμέν. σὺ μὲν γὰρ ἐφ' ἵππου ὀχῇ, ἐγὼ δὲ χαλεπῶς κάμνω τὴν ἀσπίδα φέρων. καὶ ὃς ἀκούσας ταῦτα, καταπηδήσας ἀπὸ τοῦ ἵππου, ὠθεῖτο αὐτὸν ἐκ τῆς τάξεως, καὶ τὴν ἀσπίδα ἀφελόμενος, ὡς ἐδύνατο τάχιστα ἐπορεύετο, ἐτύγχανε δὲ καὶ θώρακα ἔχων τὸν ἱππικόν. ὥστε ἐπιέζετο. καὶ τοῖς μὲν ἔμπροσθεν ὑπάγειν παρεκελεύετο τοῖς δὲ ὄπισθεν παριέναι μόγις ἑπομένοις. οἱ δ' ἄλλοι στρατιῶται παίουσι καὶ βάλλουσι καὶ λοιδοροῦσι τὸν Σωτηρίδαν, ἕως ἠνάγκασαν λαβόντα τὴν ἀσπίδα, πορεύεσθαι. ὁ δὲ ἀναβὰς ἐπὶ τοῦ ἵππου, ἕως μὲν βάσιμα ἦν, ἦγεν. ἐπεὶ ἄβατα ἦν, καταλιπὼν τὸν ἵππον. ἔσπευδε πεζῇ, καὶ φθάνουσιν ἐπὶ τῷ ἄκρῳ γενόμενοι τοὺς πολεμίους. ἔνθα δὴ οἱ μὲν βάρβαροι στραφέντες, ἔφευγον ᾗ ἕκαστος ἐδύνατο, οἱ δ' Ἕλληνες εἶχον τὸ ἄκρον. οἱ δὲ ἀμφὶ Τισσαφέρνην καὶ Ἀριαῖον ἀποτρεπόμενοι ἄλλην ὁδὸν ᾤχοντο. οἱ δ' ἀμφὶ Χειρίσοφον καταβάντες εἰς τὸ πεδίον, ἐστρατοπεδεύσαντο ἐν κώμῃ μεστῇ πολλῶν ἀγαθῶν. ἦσαν δὲ καὶ ἄλλαι κῶμαι πολλαὶ πλήρεις πολλῶν ἀγαθῶν ἐν τούτῳ τῷ πεδίῳ παρὰ τὸν Πίγρητα ποταμόν. ἡνίκα δ' ἦν δείλη, ἐξαπίνης ἐπιφαίνονται οἱ πολέ-

ἐπιφαινομένων τῶν πολεμίων. ἀλλὰ μὴν, ὥσπερ γ' ἔστι, βουλεύεσθαι, πῶς τις τοὺς ἄνδρας ἀπελᾷ τοῦ λόφου. ἐνταῦθα Ξενοφῶν ὁρᾷ τοῦ ὄρους τὴν κορυφὴν ὑπὲρ τοῦ ἑαυτοῦ στρατεύματος οὖσαν, καὶ ἀπὸ ταύτης ἔφοδον ἐπὶ τὸν λόφον, ἔνθα ἦσαν οἱ πολέμιοι, καὶ λέγει. κράτιστον ὦ Χειρίσοφε, ἡμῖν ἵεσθαι ὡς τάχιστα ἐπὶ τὸ ἄκρον. ἂν γὰρ τοῦτο λάβωμεν, οὐ δυνήσονται μένειν ὑπὲρ τῆς ὁδοῦ. ἀλλ' εἰ βούλει, μένε ἐπὶ τῷ στρατεύματι, ἐγὼ δὲ ἐθέλω πορεύεσθαι. εἰ δὲ χρήζεις, πορεύου ἐπὶ τὸ ὄρος, ἐγὼ δὲ μένω αὐτοῦ. ἀλλὰ δίδωμί σοι, ἔφη ὁ Χειρίσοφος, ὁπότερον βούλει ἑλέσθαι. εἰπὼν ὁ Ξενοφῶν, ὅτι νεώτερός ἐστιν, αἱρεῖται πορεύεσθαι. κελεύει δὲ οἱ συμπέμψαι ἀπὸ τοῦ στόματος ἄνδρας. μακρὰν γὰρ ἦν ἀπὸ τῆς οὐραγίας λαβεῖν. καὶ ὁ Χειρίσοφος συμπέμπει τοὺς ἀπὸ τοῦ στόματος πελταστάς. ἔλαβε δὲ τοὺς κατὰ μέσον τοῦ πλαισίου. συνέπεσθαι δ' ἐκέλευσεν αὐτῷ καὶ τοὺς τριακοσίους ὁ Χειρίσοφος, οὓς αὐτὸς εἶχε τῶν ἐπιλέκτων ἐπὶ τῷ στόματι τοῦ πλαισίου. ἐντεῦθεν ἐπορεύοντο ὡς ἐδύναντο τάχιστα. οἱ δ' ἐπὶ τοῦ λόφου πολέμιοι ὡς ἐνόησαν αὐτῶν τὴν πορείαν ἐπὶ τὸ ἄκρον, εὐθὺς καὶ αὐτοὶ ὥρμησαν ἁμιλλᾶσθαι ἐπὶ τὸ ἄκρον. καὶ ἐνταῦθα πολλὴ μὲν κραυγὴ ἦν τοῦ ἑλληνικοῦ στρατεύματος, τοῖς ἑαυτῶν διακελευομένων, πολλὴ δὲ κραυγὴ τῶν ἀμφὶ Τισσαφέρνην τοῖς ἑαυτῶν κελευομένοις. Ξενοφῶν δὲ παρελαύ-

ων

ρελαύ-

ἕνεκα πόρρω ἀπεσκήνουν τῶν Ἑλλήνων, ἐπεὶ δὲ ἐγίγνωσκον αὐτοὺς οἱ Ἕλληνες, βουλομένους ἀπιέναι καὶ διαγγελλομένους, ἐκήρυξε τοῖς Ἕλλησι παρασκευάσασθαι, ἀκουόντων τῶν πολεμίων. καὶ χρόνον μέν τινα ἐπέσχον τῆς πορείας οἱ βάρβαροι. ἐπεὶ δὴ δὲ καὶ ὀψὲ ἐγίγνετο, ἀπῄεσαν. οὐ γὰρ ἐδόκει λυσιτελεῖν αὐτοῖς, νυκτὸς πορεύεσθαι, καὶ κατάγεσθαι ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ἐπεὶ δὴ δὲ σαφῶς ἀπιόντας ἤδη ἑώρων οἱ Ἕλληνες, ἐπορεύοντο καὶ αὐτοὶ ἀναζεύξαντες, καὶ διῆλθον ὅσον ἑξήκοντα σταδίους. καὶ γίγνεται τοσοῦτον τῶν στρατευμάτων, ὥστε τῇ ὑστεραίᾳ οὐκ ἐφάνησαν οἱ πολέμιοι, οὐδὲ τῇ τρίτῃ. τῇ δὲ τετάρτῃ νυκτὸς προελθόντες, καταλαμβάνουσι χωρίον ὑπερδέξιον οἱ βάρβαροι, ᾗ ἔμελλον οἱ Ἕλληνες παριέναι, ἀκρωνυχίαν ὄρους, ὑφ' ἣν ἡ κατάβασις ἦν εἰς τὸ πεδίον. ἐπειδὴ δὲ ἑώρα Χειρίσοφος προκατειλημμένην τὴν ἀκρωνυχίαν, καλεῖ Ξενοφῶντα ἀπὸ τῆς οὐρᾶς, καὶ κελεύει λαβόντα τοὺς πελταστὰς, παραγενέσθαι εἰς τὸ πρόσθεν. ὁ δὲ Ξενοφῶν τοὺς μὲν πελταστὰς οὐκ ἦγεν. ἐπιφαινόμενον γὰρ ἑώρα Τισσαφέρνην καὶ τὸ στράτευμα πᾶν, αὐτὸς δὲ προσελάσας, ἠρώτα, τί καλεῖς; ὁ δὲ λέγει αὐτῷ. ἔξεστιν ὁρᾶν, προκατείληπται γὰρ ἡμῖν ὁ ὑπὲρ τῆς καταβάσεως λόφος, καὶ οὐκ ἔστι παρελθεῖν, εἰ μὴ τούτους ἀποκόψομεν. ἀλλὰ τί οὐκ ἦγες τοὺς πελταστάς; ὁ δὲ λέγει, ὅτι οὐκ ἐδόκει αὐτῷ ἔρημα καταλιπεῖν τὰ ὄπισθεν,

ἐπιφαι-

ἐνταῦθα ἔμειναν ἡμέρας τρεῖς, καὶ τῶν τετρωμένων ἕνεκα, καὶ ἅμα ἐπιτήδεια πολλὰ εἶχον, ἄλευρα, οἶνον, κριθὰς ἵπποις συμβεβλημένας πολλάς. ταῦτα δὲ συνηγμένα ἦν τῷ σατραπεύοντι τῆς χώρας. τετάρτῃ δ' ἡμέρᾳ καταβαίνουσιν εἰς τὸ πεδίον. ἐπεὶ δὲ κατέλαβεν αὐτοὺς Τισσαφέρνης σὺν τῇ δυνάμει, ἐδίδαξε τοὺς Ἕλληνας ἡ ἀνάγκη κατασκηνῆσαι, οὗ πρῶτον εἶδον κώμην, καὶ μὴ προϊέναι ἔτι μαχομένους. πολλοὶ γὰρ ἦσαν ἀπόμαχοι τετρωμένοι, καὶ οἱ ἐκείνους φέροντες, καὶ οἱ τῶν φερόντων τὰ ὅπλα δεξάμενοι. ἐπεὶ δὲ κατεσκήνωσαν, καὶ ἐχείρησαν αὐτοῖς ἀκροβολίζεσθαι οἱ βάρβαροι πρὸς τὴν κώμην προσιόντες, πολὺ περιῆσαν οἱ Ἕλληνες. πολλοὶ γὰρ διέφερεν ἐκ τῆς χώρας ὁρμῶντας ἀλέξασθαι, ἢ πορευομένους ἐπιοῦσι τοῖς πολεμίοις μάχεσθαι. ἡνίκα δ' ἦν ἤδη δείλη, ὥρα ἦν ἀπιέναι τοῖς πολεμίοις. οὔποτε γὰρ μεῖον ἀπεστρατοπεδεύοντο οἱ βάρβαροι τοῦ ἑλληνικοῦ ἑξήκοντα σταδίων, φοβούμενοι μὴ τῆς νυκτὸς ἐπιθοῖντο αὐτοῖς. πονηρὸν γὰρ νυκτός ἐστι στράτευμα Περσικόν. οἵ τε γὰρ ἵπποι αὐτοῖς δέδενται, καὶ ὡς ἐπιτοπολὺ πεποδισμένοι εἰσί, τοῦ μὴ φεύγειν ἕνεκα, εἰ λυθείησαν, ἐάν τις θόρυβος γίγνηται. δεῖ δὲ ἐπισάξαι τὸν ἵππον πέρσῃ ἀνδρί, καὶ χαλινῶσαι δεῖ, καὶ θωρακισθέντα ἀναβῆναι ἐπὶ τὸν ἵππον, ταῦτα δὲ πάντα χαλεπὸν νυκτός, ἅτε καὶ θορύβου ὄντος ποιεῖν. τούτου

ἕνε-

σμένοι οἱ Ἕλληνες, ὡς εἰκὸς τῶν πολεμίων ὄντων ἱππέων. ἐπεὶ δὲ πορευόμενοι ἐκ τοῦ πεδίου ἀνέβησαν ἐπὶ τὸν πρῶτον γήλοφον, κατέβαινον ὡς ἐπὶ τὸν ἕτερον ἀναβαῖεν, ἐνταῦθα παραγίνονται οἱ βάρβαροι, καὶ ἀπὸ τοῦ ὑψηλοῦ ἐπὶ τὸ πρανὲς ἔβαλλον, ἐσφενδόνων, ἐτόξευον ἀπὸ μαστίγων. καὶ πολλοὺς κατετίτρωσκον. καὶ ἐκράτησαν τῶν Ἑλλήνων γυμνήτων, καὶ κατέκλεισαν αὐτοὺς εἴσω τῶν ὅπλων, ὥστε παντάπασι ταύτην τὴν ἡμέραν ἄχρηστοι ἦσαν ἐν τῷ ὄχλῳ ὄντες, καὶ οἱ σφενδονῆται, καὶ οἱ τοξόται. ἐπεὶ δὲ πιεζόμενοι οἱ Ἕλληνες ἐπεχείρησαν διώκειν, σχολῇ μὲν ἐπὶ τὸ ἄκρον ἀφικνοῦντο ὁπλῖται ὄντες. οἱ δὲ πολέμιοι ταχὺ ἀπεπήδων. πάλιν δὲ ὁπότε ἀπίοιεν πρὸς τὸ ἄλλο στράτευμα, ταὐτὰ ἔπασχον. καὶ ἐπὶ τοῦ δευτέρου γηλόφου ταὐτὰ ἐγίγνετο, ὥστε ἀπὸ τοῦ τρίτου γηλόφου ἔδοξεν αὐτοῖς μὴ κινεῖν τοὺς στρατιώτας, πλὴν ἀπὸ τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τοῦ πλαισίου, ἀνήγαγεν πελταστὰς πρὸς τὸ ὄρος. ἐπεὶ δὲ οὗτοι ἐγένοντο ὑπὲρ τῶν ἑπομένων πολεμίων, οὐκέτι ἐπετίθεντο οἱ πολέμιοι τοῖς καταβαίνουσι, δεδοικότες μὴ ἀποτμηθείησαν, καὶ ἀμφοτέρωθεν αὐτῶν γένοιντο οἱ πολέμιοι. οὕτω τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας πορευόμενοι, οἱ μὲν τῇ ὁδῷ κατὰ τοὺς γηλόφους, οἱ δὲ κατὰ τὸ ὄρος ἐπιπαριόντες, ἀφίκοντο εἰς τὰς κώμας, καὶ ἰατροὺς κατέστησαν ὀκτώ. πολλοὶ γὰρ ἦσαν οἱ τετρωμένοι. ἐν-

ταῦθα

ὄντας. ὅταν δ' αὖ διέχῃ τὰ κέρατα, ἀνάγκη διασπᾶσθαι τοὺς τότε ἐκθλιβομένους, καὶ κενὸν γίγνεσθαι τὸ μέσον τῶν κεράτων, καὶ ἀθυμεῖν τοὺς ταῦτα πάσχοντας, τῶν πολεμίων ἑπομένων. καὶ ὁπότε δέοι γέφυραν διαβαίνειν, ἢ ἄλλην τινὰ διάβασιν, ἔσπευδεν ἕκαστος, βουλόμενος φθάσαι πρῶτος, καὶ εὐεπίθετον ἦν ἐνταῦθα τοῖς πολεμίοις. ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἔγνωσαν οἱ στρατηγοί, ἐποιήσαντο ἓξ λόχους ἀνὰ ἑκατὸν ἄνδρας, καὶ λοχαγοὺς ἐπέστησαν, καὶ ἄλλους πεντηκοντῆρας, καὶ ἄλλους ἐνωμοτάρχας. οὗτοι δὲ πορευόμενοι οἱ λοχαγοί, ὁπότε μὲν συγκύπτοι τὰ κέρατα, ὑπέμενον ὕστεροι, ὥστε μὴ ἐνοχλεῖν τοῖς κέρασι. τότε δὲ παρῆγον ἔξωθεν τῶν κεράτων. ὁπότε δὲ διάσχοιεν αἱ πλευραὶ τοῦ πλαισίου, τὸ μέσον ἀνεξεπίμπλασαν. εἰ μὲν στενώτερον εἴη τὸ διέχον, κατὰ λόχους. εἰ δὲ πλατύτερον, κατὰ πεντηκοστῦς. εἰ δὲ πάνυ πλατύ, κατ' ἐνωμοτίας, ὥστε ἀεὶ ἔκπλεων εἶναι τὸ μέσον. εἰ δὲ καὶ διαβαίνειν τινὰ δέοι διάβασιν, ἢ γέφυραν, οὐκ ἐταράττοντο, ἀλλ' ἐν τῷ μέρει οἱ λοχαγοὶ διέβαινον. καὶ εἴ που δέοι τι τῆς φάλαγγος, ἐπιπαρῆσαν οὗτοι. τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐπορεύθησαν σταθμοὺς τέτταρας. ἡνίκα δὲ τὸν πέμπτον ἐπορεύοντο σταθμόν, εἶδον βασίλειόν τι, καὶ περὶ αὐτὸ κώμας πολλάς, τὴν δὲ ὁδὸν πρὸς τὸ χωρίον τοῦτο διὰ γηλόφων ὑψηλῶν γιγνομένην, οἳ καθῆκον ἀπὸ τοῦ ὄρους, ὑφ' ᾧ ἦν ἡ κώμη. καὶ εἶδον μὲν τοὺς γηλόφους ἄσμενοι

οὐδεὶς ἡμάρτανεν ἀνδρὸς (οὐδὲ γὰρ εἰ πάνυ προὐθυμεῖτο, ῥᾴδιον ἦν) καὶ ὁ Τισσαφέρνης μάλα ταχέως ἔξω βελῶν ἀπεχώρει, καὶ ἄλλαι τάξεις ἀπεχώρησαν. καὶ τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας οἱ μὲν ἐπορεύοντο, οἱ δ' εἵποντο, καὶ οὐκέτι ἐπίκειντο οἱ βάρβαροι τῇ τότε ἀκροβολίσει. μακρότερον γὰρ οἵ τε Ῥόδιοι τῶν Περσῶν ἐσφενδόνων καὶ τῶν πλείστων τοξοτῶν. μεγάλα δὲ καὶ τὰ τόξα τὰ Περσικά ἐστιν, ὥστε χρήσιμα ἦν ὁπότε ἁλίσκοιτο τῶν τοξευμάτων τοῖς Κρησί. καὶ διετέλουν χρώμενοι τοῖς τῶν πολεμίων τοξεύμασι, καὶ ἐμελέτων τοξεύειν ἄνω ἱέντες μακράν. εὑρίσκετο δὲ καὶ νεῦρα πολλὰ ἐν ταῖς κώμαις καὶ μόλυβδος, ὥστε χρῆσθαι εἰς τὰς σφενδόνας. καὶ ταύτῃ μὲν τῇ ἡμέρᾳ, ἐπεὶ κατεστρατοπεδεύοντο οἱ Ἕλληνες, κώμαις ἐπιτυχόντες, ἀπῆλθον οἱ βάρβαροι, μεῖον ἔχοντες ἐν τῇ τότε ἀκροβολίσει. τὴν δ' ἐπιοῦσαν ἡμέραν ἔμειναν οἱ Ἕλληνες καὶ ἐπεσιτίσαντο. ἦν γὰρ πολὺς σῖτος ἐν ταῖς κώμαις. τῇ δ' ὑστεραίᾳ, ἐπορεύοντο διὰ τοῦ πεδίου, καὶ Τισσαφέρνης εἵπετο ἀκροβολιζόμενος, ἔνθα δὴ οἱ Ἕλληνες ἔγνωσαν, ὅτι πλαίσιον ἰσόπλευρον, πονηρὰ τάξις εἴη πολεμίων ἑπομένων. ἀνάγκη γάρ ἐστιν, ἢν μὲν συγκύπτῃ τὰ κέρατα τοῦ πλαισίου, ἢ ὁδοῦ στενωτέρας οὔσης, ἢ ὀρέων ἀναγκαζόντων, ἢ γεφύρας, ἐκθλίβεσθαι τοὺς ὁπλίτας, καὶ πορεύεσθαι πονήρως, ἅμα μὲν πιεζομένους, ἅμα δὲ καὶ ταραττομένους, ὥστε δυσχρήστους εἶναι ἀνάγκη ἀτάκτους ὄντας.

ἐπορεύθησαν σαθμὸν ἕνα, παρασάγγας ἕξ, πρὸς τεῖχος ἔρημον μέγα πρὸς τῇ πόλει κείμενον. ὄνομα δ' ἦν τῇ πόλει Μέσπιλα. Μῆδοι αὐτήν ποτε ᾤκουν. ἦν δὲ ἡ μὲν κρηπὶς λίθου ξεστοῦ κογκιλιάτου. τὸ εὖρος πεντήκοντα ποδῶν, καὶ τὸ ὕψος πεντήκοντα. ἐπὶ δὲ ταύτῃ ἐπῳκοδόμητο πλίνθινον τεῖχος, τὸ μὲν εὖρος πεντήκοντα ποδῶν, τὸ δὲ ὕψος ἑκατόν. τοῦ δὲ κύκλου περίοδος ἓξ παρασάγγαι. ἐνταῦθα λέγεται Μηδία γυνὴ βασιλέως φυγεῖν, ὅτε ἀπώλεσαν τὴν ἀρχὴν ὑπὸ Περσῶν Μῆδοι. ταύτην δὲ τὴν πόλιν πολιορκῶν ὁ Περσῶν βασιλεὺς, οὐκ ἐδύνατο οὔτε χρόνῳ ἑλεῖν, οὔτε βίᾳ. Ζεὺς δ' ἐμβροντήτους ποιεῖ τοὺς ἐνοικοῦντας. καὶ οὕτως ἑάλω. ἐντεῦθεν δ' ἐπορεύοντο σαθμὸν ἕνα, παρασάγγας τέτταρας. εἰς τοῦτον δὲ τὸν σαθμὸν Τισσαφέρνης ἐπεφαίνη, οὕς τε αὐτὸς ἦλθεν ἱππέας ἔχων, καὶ τὴν Ὀρόντου δύναμιν τοῦ τὴν βασιλέως θυγατέρα ἔχοντος, καὶ οὓς Κῦρος ἔχων ἀνέβη βαρβάρους. καὶ οὓς ὁ βασιλέως ἀδελφὸς ἔχων, βασιλεῖ ἐβοήθει, καὶ πρὸς τούτοις, ὅσους βασιλεὺς ἔδωκεν αὐτῷ, ὥστε τὸ στράτευμα πάμπολυ ἐφαίνη. ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένετο, τὰς μὲν τῶν τάξεων εἶχεν ὄπισθεν καταστήσας, τὰς δὲ εἰς τὰ πλάγια παραγαγὼν, ἐμβάλλειν μὲν οὐκ ἐτόλμησεν, οὐδ' ἐβούλετο διακινδυνεύειν, σφενδονᾶν δὲ παρήγγελλε καὶ τοξεύειν. ἐπεὶ δὲ διαταχθέντες οἱ Ῥόδιοι ἐσφενδόνησαν, καὶ οἱ Σκυθοτοξόται ἐτόξευσαν, καὶ

μεως. ἐπεὶ δὲ ὁ Μιθριδάτης κατελάμβανε, καὶ ἤδη σφενδόναι καὶ τοξεύματα ἐξικνοῦντο, ἐσήμηνε τοῖς Ἕλλησι τῇ σάλπιγγι, καὶ εὐθὺς ἔθεον ὁμόσε οἷς εἴρητο, καὶ οἱ ἱππεῖς ἤλαυνον. οἱ δὲ οὐκ ἐδέξαντο, ἀλλ᾽ ἔφευγον ἐπὶ τὴν χαράδραν. ἐν ταύτῃ τῇ διώξει τοῖς βαρβάροις τῶν τε πεζῶν ἀπέθανον πολλοί, καὶ τῶν ἱππέων ἐν τῇ χαράδρᾳ, ζωοὶ ἐλήφθησαν ὡς ὀκτωκαίδεκα. τοὺς δ᾽ ἀποθανόντας, αὐτοκέλευστοι οἱ Ἕλληνες ᾐκίσαντο, ὡς ὅτι φοβερώτερον τοῖς πολεμίοις εἴη ὁρᾶν. καὶ οἱ μὲν πολέμιοι οὕτω πράξαντες, ἀπῆλθον. οἱ δ᾽ Ἕλληνες ἀσφαλῶς πορευόμενοι τὸ λοιπὸν τῆς ἡμέρας ἀφίκοντο ἐπὶ τὸν Τίγρητα ποταμόν. ἐνταῦθα πόλις ἦν ἐρήμη μεγάλη. ὄνομα δ᾽ αὐτῇ ἦν Λάρισα. ᾤκουν δ᾽ αὐτὴν τὸ παλαιὸν Μῆδοι. τοῦ δὲ τείχους ἦν αὐτῆς τὸ εὖρος πέντε καὶ εἴκοσι πόδες, ὕψος δ᾽ ἑκατόν. τοῦ δὲ κύκλου ἡ περίοδος δύο παρασάγγαι. ᾠκοδόμητο δὲ πλίνθοις κεραμίαις. κρηπὶς δὲ ὑπῆν λιθίνη, τὸ ὕψος εἴκοσι ποδῶν. ταύτην βασιλεὺς ὁ Περσῶν, ὅτε παρὰ Μήδων ἐλάμβανον τὴν ἀρχὴν Πέρσαι, πολιορκῶν οὐδενὶ τρόπῳ ἐδύνατο ἑλεῖν. ἥλιον δὲ νεφέλη προκαλύψασα, ἠφάνισε, μέχρις οἱ ἄνθρωποι ἐξέλιπον, καὶ οὕτως ἑάλω. παρ᾽ αὐτὴν τὴν πόλιν ἦν πυραμὶς λιθίνη, τὸ μὲν εὖρος ἑνὸς πλέθρου, τὸ δὲ ὕψος δύο πλέθρων. ἐπὶ ταύτης πολλοὶ τῶν βαρβάρων ἦσαν ἐκ τῶν πλησίον χωρῶν ἀποπεφευγότες. ἐντεῦθεν

ἐπο-

δὲ τῷ Κλεάρχῳ καταλελειμμένους, πολλοὺς δὲ καὶ ἄλλους αἰχμαλώτους σκευοφοροῦντας. ἂν οὖν τούτους πάντας ἐκλέξαντες, σκευοφόρα μὲν ἀντιδῶμεν, τοὺς δὲ ἵππους εἰς ἱππέας κατασκευάσωμεν, ἴσως καὶ οὗτοί τι τοὺς φεύγοντας ἀνιάσουσιν. ἔδοξε ταῦτα. καὶ ταύτης τῆς νυκτὸς σφενδονῆται μὲν εἰς διακοσίους ἐγένοντο. ἵπποι δὲ καὶ ἱππεῖς ἐδοκιμάσθησαν τῇ ὑστεραίᾳ εἰς πεντήκοντα. καὶ στολάδες καὶ θώρακες αὐτοῖς ἐπορίσθησαν. καὶ ἵππαρχος ἐπεστάθη Λύκιος ὁ Πολυστράτου Ἀθηναῖος. μείναντες δὲ ταύτην τὴν ἡμέραν, τῇ ἄλλῃ ἐπορεύοντο πρωϊαίτερον ἀναστάντες. χαράδραν γὰρ αὐτοὺς ἔδει διαβῆναι, ἐφ' ᾗ ἐφοβοῦντο, μὴ ἐπιθοῖντο αὐτοῖς διαβαίνουσιν οἱ πολέμιοι. διαβεβηκόσι δὲ αὐτοῖς, ἐπιφαίνεται ὁ Μιθριδάτης πάλιν, ἔχων ἱππέας χιλίους, τοξότας δὲ καὶ σφενδονήτας εἰς τετρακισχιλίους. τοσούτους γὰρ ᾔτησε Τισσαφέρνην, καὶ ἔλαβεν ὑποσχόμενος, ἢν τούτους λάβῃ, παραδώσειν αὐτῷ τοὺς Ἕλληνας, καταφρονήσας, ὅτι ἐν τῇ ἔμπροσθεν προσβολῇ ὀλίγους ἔχων, ἔπαθε μὲν οὐδέν, πολλὰ δὲ κακὰ ἐνόμισε ποιῆσαι. ἐπεὶ δὲ οἱ Ἕλληνες διαβεβηκότες, ἀπεῖχον τῆς χαράδρας ὅσον ὀκτὼ σταδίους, διέβαινε καὶ ὁ Μιθριδάτης, ἔχων τὴν δύναμιν. παρήγγελτο δὲ τῶν τε πελταστῶν, οὓς ἔδει διώκειν, καὶ τῶν ὁπλιτῶν, καὶ τοῖς ἱππεῦσιν εἴρητο θαρροῦσι διώκειν, ὡς ἐφεψομένης ἱκανῆς δυνάμεως.

γὰρ οὐδὲν ποιεῖν μᾶλλον ἐδυνάμεθα τοὺς πολεμίους,
ἀνεχωροῦμεν δὲ πάνυ χαλεπῶς. τοῖς οὖν θεοῖς χά-
ρις, ὅτι οὐ σὺν πολλῇ ῥώμῃ, ἀλλὰ σὺν ὀλίγοις ἦλ-
θον, ὥστε βλάψαι μὲν μὴ μεγάλα, δηλῶσαι δὲ
ὧν δεόμεθα. νῦν μὲν γὰρ οἱ μὲν πολέμιοι τοξεύουσι
καὶ σφενδονῶσιν, ὅσον οὔτε οἱ Κρῆτες ἀντιτοξεύειν δύ-
νανται, οὔτε οἱ ἐκ χειρὸς βάλλοντες ἐξικνεῖσθαι, ὅταν
δὲ αὐτοὺς διώκωμεν, πολὺ μὲν οὐχ οἷόν τε χωρίον
ἀπὸ τοῦ στρατεύματος διώκειν. ἐν ὀλίγῳ δὲ ἡμῖν οὐδ'
εἰ ταχὺς εἴη πεζὸς, πεζὸν ἂν διώκων καταλάβοι
ἐκ τόξου ῥύματος. ἡμῖν μὲν οὖν εἰ μέλλωμεν τού-
τους εἴργειν, ὥστε μὴ δύνασθαι βλάπτειν ἡμᾶς πο-
ρευομένους, σφενδονητῶν τε τὴν ταχίστην δεῖ καὶ
ἱππέων. ἀκούω δ' εἶναι ἐν τῷ στρατεύματι ἡμῶν Ῥο-
δίους, ὧν τοὺς πολλούς φασιν ἐπίστασθαι σφενδονᾶν,
καὶ τὸ βέλος αὐτῶν καὶ διπλάσιον φέρεσθαι τῶν Περ-
σικῶν σφενδονῶν. ἐκεῖναι γὰρ διὰ τὸ χειροπλή-
θεσι τοῖς λίθοις σφενδονᾶν, ἐπὶ βραχὺ ἐξικνοῦνται.
οἱ δέ γε Ῥόδιοι καὶ ταῖς μολυβδίσιν ἐπίστανται
χρῆσθαι. ἢν οὖν αὐτῶν ἐπισκεψώμεθα, τίνες πέπαν-
ται σφενδόνας, καὶ τούτων τῷ μὲν δῶμεν ἀντ' αὐ-
τῶν ἀργύριον, τῷ δὲ ἄλλας πλέκειν ἐθέλοντι, ἄλλο
ἀργύριον τελῶμεν, καὶ τῷ σφενδονᾶν ἐν τεταγμέ-
νῳ ἐθέλοντι ἄλλην τινὰ ἀτέλειαν εὑρίσκωμεν, ἴσως
τινὲς φανοῦνται ἱκανοὶ ἡμᾶς ὠφελεῖν. ὁρῶ δὲ καὶ ἵπ-
πους ἐν τῷ στρατεύματι. τοὺς μέν τινας παρ' ἐμοί, τοὺς

οὔτε γὰρ Κρῆτες βραχύτερα τῶν Περσῶν ἐτόξευον, καὶ ἅμα ψιλοὶ ὄντες ἔσω τῶν ὅπλων κατεκέκλειντο, οὔτε ἀκονтισταὶ βραχύτερον ἠκόντιζον, ἢ ὡς ἐξικνεῖσθαι τῶν σφενδονητῶν. ἐκ τούτου Ξενοφῶντι ἐδόκει διωκτέον εἶναι, καὶ ἐδίωκον τῶν τε ὁπλιτῶν καὶ τῶν πελταστῶν, οἳ ἔτυχον σὺν αὐτῷ ὀπισθοφυλακοῦντες. διώκοντες δὲ, οὐδένα κατελάμβανον τῶν πολεμίων. οὔτε γὰρ ἱππεῖς ἦσαν τοῖς Ἕλλησιν, οὔτε οἱ πεζοὶ τοὺς πεζοὺς ἐκ πολλοῦ φεύγοντας ἐδύναντο καταλαμβάνειν ἐν ὀλίγῳ χωρίῳ, πολὺ γὰρ οὐχ οἷόν τε ἦν ἀπὸ τοῦ ἄλλου στρατεύματος διώκειν. οἱ δὲ βάρβαροι ἱππεῖς καὶ φεύγοντες ἅμα ἐτίτρωσκον εἰς τοὔπισθεν τοξεύοντες ἀπὸ τῶν ἵππων. ὁπόσον δὲ προδιώξειαν οἱ Ἕλληνες, τοσοῦτο πάλιν ἐπαναχωρεῖν μαχομένους ἔδει, ὥστε τῆς ἡμέρας ὅλης διῆλθον οὐ πλέον πέντε καὶ εἴκοσι σταδίων, ἀλλὰ δείλης ἀφίκοντο εἰς τὰς κώμας. ἔνθα δὴ πάλιν ἀθυμία ἦν, καὶ Χειρίσοφος καὶ οἱ πρεσβύτατοι τῶν στρατηγῶν Ξενοφῶντα ᾐτιῶντο, ὅτι ἐδίωκεν ἀπὸ τῆς φάλαγγος, καὶ αὐτός τε ἐκινδύνευε, καὶ τοὺς πολεμίους οὐδὲν μᾶλλον ἐδύνατο βλάπτειν. ἀκούσας δὲ ὁ Ξενοφῶν, ἔλεγεν ὅτι ὀρθῶς ᾐτιῶντο, καὶ αὐτὸ τὸ ἔργον αὐτοῖς μαρτυροίη. ἀλλ' ἐγὼ ἠναγκάσθην διώκειν, ἐπεὶ ἑώρων ἡμᾶς ἐν τῷ μένειν κακῶς μὲν πάσχοντας, ἀντιποιεῖν δὲ οὐδὲν δυναμένους. ἐπειδὴ δὲ ἐδιώκομεν, ἀληθῆ, ἔφη, ὑμεῖς λέγετε. κακῶς μὲν

γὰρ

τὸν στόλον ποιεῖσθαι. βουλομένοις τοῖς στρατηγοῖς
ἔδοξεν ἀποκρίνασθαι τάδε, καὶ ἔλεγε Χειρίσοφος·
ἡμῖν δοκεῖ, ἢν μέν τις ἐᾷ ἡμᾶς ἀπιέναι οἴκαδε,
διαπορεύεσθαι τὴν χώραν ὡς ἂν δυνώμεθα ἀσινέ-
στατα. ἢν δέ τις ἡμᾶς τῆς ὁδοῦ ἀποκωλύῃ, διαπο-
λεμεῖν τούτῳ ὡς ἂν δυνώμεθα κράτιστα. ἐκ τού-
του ἐπειρᾶτο Μιθριδάτης διδάσκειν, ὡς ἄπορον
εἴη, βασιλέως ἄκοντος σωθῆναι. ἔνθα δὴ ἐγιγνώ-
σκετο, ὅτι ὕπομπος εἴη. καὶ γὰρ τῶν Τισαφέρνους τις
οἰκείων παρηκολουθήκει πίστεως ἕνεκα. καὶ ἐκ τούτου
ἐδόκει τοῖς στρατηγοῖς βέλτιον εἶναι δόγμα ποιήσα-
σθαι, τὸν πόλεμον ἀκήρυκτον εἶναι, ἔς τε ἐν τῇ πολε-
μίᾳ εἶεν. διέφθειρον γὰρ προσιόντες τοὺς στρατιώ-
τας, καὶ ἕνα γε λοχαγὸν διέφθειραν Νίκαρχον ἀρ-
κάδα, καὶ ᾤχετο ἀπιὼν νυκτὸς σὺν ἀνθρώποις ὡς
εἴκοσι. μετὰ δὲ ταῦτα ἀριστήσαντες, καὶ διαβάντες τὸν
Ζάτην ποταμὸν, ἐπορεύοντο τεταγμένοι, τὰ ὑπο-
ζύγια καὶ τὸν ὄχλον ἐν μέσῳ ἔχοντες. οὐ πολὺ προε-
ληλυθότων αὐτῶν, ἐπιφαίνεται πάλιν ὁ Μιθρι-
δάτης, ἱππέας ἔχων ὡς διακοσίους, καὶ τοξότας καὶ
σφενδονήτας ὡς τετρακοσίους, μάλα ἐλαφροὺς καὶ
εὐζώνους, καὶ προσῄει μὲν ὡς φίλος ὢν πρὸς τοὺς
Ἕλληνας. ἐπεὶ δὲ ἐγγὺς ἐγένετο, ἐξαπίνης οἱ μὲν
αὐτῶν ἐτόξευον, καὶ ἱππεῖς καὶ πεζοί. οἱ δ' ἐσφενδό-
νων καὶ ἐτίτρωσκον. οἱ δ' ὀπισθοφύλακες τῶν Ἑλ-
λήνων ἔπασχον μὲν κακῶς, ἀντεποίουν δὲ οὐδέν.

τὸ δὲ λοιπὸν πειρώμενοι ταύτης τῆς τάξεως, βουλευσόμεθα ὅ τι ἂν ἀεὶ κράτιστον εἶναι δοκοίη. εἰ δέ τις ἄλλο βέλτιον ὁρᾷ, λεξάτω. ἐπεὶ δὲ οὐδεὶς ἀντέλεγεν, εἶπεν. ὅτῳ δοκεῖ ταῦτα, ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα. ἔδοξε ταῦτα. νῦν, ἔφη, ἀπιόντας ποιεῖν δεῖ τὰ δεδογμένα. καὶ ὅστις τε ὑμῶν τοὺς οἰκείους ἐπιθυμεῖ ἰδεῖν, μεμνήσθω ἀνὴρ ἀγαθὸς εἶναι, οὐ γάρ ἐστιν ἄλλως τούτου τυχεῖν, ὅστις τε ζῆν ἐπιθυμεῖ, πειράσθω νικᾶν. τῶν μὲν γὰρ νικώντων τὸ κατακαίνειν, τῶν δὲ ἡττωμένων τὸ ἀποθνήσκειν ἐστί. καὶ εἴ τις γε χρημάτων ἐπιθυμεῖ, κρατεῖν πειράσθω. τῶν γὰρ νικώντων ἐστὶ καὶ τὰ ἑαυτῶν σώζειν, καὶ τὰ τῶν ἡττωμένων λαμβάνειν. τούτων λεχθέντων ἀνέστησαν, καὶ ἀπελθόντες, κατέκαιον τὰς ἁμάξας καὶ τὰς σκηνάς. τῶν δὲ περιττῶν, ὅτου μὲν δέοιτό τις, μετεδίδοσαν ἀλλήλοις. τὰ δὲ ἄλλα εἰς τὸ πῦρ ἐρρίπτουν. ταῦτα ποιοῦντες, ἠριστοποιοῦντο. ἀριστοποιουμένων δὲ αὐτῶν, ἔρχεται Μιθριδάτης σὺν ἱππεῦσιν ὡς τριάκοντα, καὶ καλεσάμενος τοὺς στρατηγοὺς εἰς ἐπήκοον, λέγει ὧδε. ἐγώ, ὦ ἄνδρες Ἕλληνες, καὶ Κύρῳ πιστὸς ἦν, ὡς ὑμεῖς ἐπίστασθε, καὶ νῦν ὑμῖν εὔνους, καὶ ἐνθάδε εἰμὶ σὺν πολλῷ φόβῳ διάγων. εἰ οὖν ὁρῴην ὑμᾶς σωτήριόν τι βουλευομένους, ἔλθοιμι ἂν πρὸς ὑμᾶς, καὶ τοὺς θεράποντας πάντας ἄγων. λέξατε οὖν, ἔφη, πρός με, τί ἐν νῷ ἔχετε, ὡς πρὸς φίλον τε καὶ εὔνουν, καὶ βουλόμενον κοινῇ σὺν ὑμῖν

τῆς γὰρ κοινῆς σωτηρίας δεόμεθα. μετὰ δὲ ταῦτα Χειρίσοφος εἶπεν. ἀλλ' εἰ μὲν τινος ἄλλου δεῖ πρὸς τούτοις οἷς λέγει Ξενοφῶν, καὶ αὐτίκα ἔξεστι ποιεῖν. ἃ δὲ νῦν εἴρηκε, δοκεῖ μοι ὡς τάχιστα ψηφίσασθαι ἄριστον εἶναι, καὶ ὅτῳ δοκεῖ ταῦτα, ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα. ἀνέτειναν ἅπαντες. ἀναστὰς δὲ πάλιν, εἶπε Ξενοφῶν. ὦ ἄνδρες, ἀκούσατε, ἃ προσδοκᾶν δοκεῖ μοι, δηλονότι πορεύεσθαι ἡμᾶς δεῖ, ὅπου ἕξομεν τὰ ἐπιτήδεια. ἀκούω δὲ κώμας εἶναι καλάς, οὐ πλεῖον εἴκοσι σταδίων ἀπεχούσας. οὐκ ἂν οὖν θαυμάζοιμι, εἰ οἱ πολέμιοι, ὥσπερ οἱ δειλοὶ κύνες, τοὺς μὲν παριόντας διώκουσί τε καὶ δάκνουσιν ἢν δύνωνται, τοὺς δὲ διώκοντας φεύγουσιν, εἰ καὶ αὐτοὶ ἡμῖν ἀπιοῦσιν ἐπακολουθοῖεν. ἴσως οὖν ἀσφαλέστερον ἡμῖν πορεύεσθαι, πλαίσιον ποιησαμένους τῶν ὅπλων, ἵνα τὰ σκευοφόρα, καὶ ὁ πολὺς ὄχλος ἐν ἀσφαλεστέρῳ ᾖ. εἰ οὖν ἀποδειχθείη, τίνα χρὴ ἡγεῖσθαι τοῦ πλαισίου, καὶ τὰ πρόσθεν κοσμεῖν, καὶ τινὰς ἐπὶ τῶν πλευρῶν ἑκατέρων εἶναι, καί τινας ὀπισθοφυλακεῖν, οὐκ ἂν ὁπότε οἱ πολέμιοι ἔλθοιεν, βουλεύεσθαι ἡμᾶς δέοι, ἀλλὰ χρώμεθ' ἂν εὐθὺς τοῖς τεταγμένοις. εἰ μὲν οὖν ἄλλο τις βέλτιον ὁρᾷ, ἄλλως ἐχέτω. εἰ δὲ μή, Χειρίσοφος μὲν ἡγεῖτο, ἐπειδὴ καὶ Λακεδαιμόνιός ἐστι. τῶν δὲ πλευρῶν ἑκατέρων δύο τῶν πρεσβυτάτων στρατηγῶν ἐπιμελείσθην. ὀπισθοφυλακῶμεν δὲ ἡμεῖς οἱ νεώτατοι, ἐγώ τε καὶ Τιμασίων τὸ νῦν εἶναι. Τὸ Το

λάξωμεν, πλὴν ὅσα πολέμου ἕνεκεν ἢ σίτων ἢ ποτῶν ἔχομεν, ἵν' ὡς πλεῖστοι μὲν ἡμῶν ἐν τοῖς ὅπλοις ὦσιν, ὡς ἥκιστοι δὲ σκευοφορῶσι. κρατημένων μὲν γὰρ ἐπίστασθε, ὅτι πάντα ἀλλότρια. ἢν δὲ κρατῶμεν, καὶ τοὺς πολεμίους δεῖ σκευοφόρους ἡμετέρους νομίζειν. λοιπόν μοι εἰπεῖν, ὅπερ καὶ μέγιστον νομίζω εἶναι. ὁρᾶτε γὰρ καὶ τοὺς πολεμίους, ὅτι οὐ πρόσθεν ἐξενεγκεῖν ἐτόλμησαν πρὸς ἡμᾶς πόλεμον πρὶν τοὺς στρατηγοὺς ἡμῶν συνέλαβον, νομίζοντες, ὄντων μὲν τῶν ἀρχόντων καὶ ἡμῶν πειθομένων, ἱκανοὺς εἶναι ἡμᾶς περιγενέσθαι τῷ πολέμῳ, λαβόντες δὲ τοὺς ἄρχοντας, ἀναρχίᾳ καὶ ἀταξίᾳ ἐνόμιζον ἡμᾶς ἀπολέσθαι. δεῖ οὖν πολὺ μὲν τοὺς ἄρχοντας ἐπιμελεστέρους γενέσθαι τοὺς νῦν τῶν προτέρων, πολὺ δὲ τοὺς ἀρχομένους εὐτακτοτέρους, καὶ πειθομένους μᾶλλον τοῖς ἄρχουσι νῦν ἢ καὶ πρόσθεν. ἢν δέ τις ἀπειθῇ, ψηφίσασθε τὸν ἀεὶ ὑμῶν ἐντυγχάνοντα σὺν τῷ ἄρχοντι κολάζειν. οὕτως οἱ πολέμιοι πλεῖστον ἐψευσμένοι ἔσονται. τῇδε γὰρ ἡμέρᾳ μυρίους ὄψονται ἀνθ' ἑνὸς Κλεάρχους, τοὺς οὐδενὶ ἐπιτρέψοντας κακῷ εἶναι. ἀλλὰ γὰρ καὶ περαίνειν ἤδη ὥρα. ἴσως γὰρ οἱ πολέμιοι αὐτίκα παρέσονται. ὅ,τι μὲν οὖν τούτων δοκεῖ καλῶς ἔχειν, ἐπικυρώσατε ὡς τάχιστα, ἵν' ἔργῳ περαίνητε. εἰ δέ τις τί οἶδε τῶν ἄλλων βέλτιον, ἢ ταύτῃ, τολμάτω καὶ ὁ ἰδιώτης διδάσκειν. πάν-

εἶναι οἴκαδε ὡρμημένους, ἀλλὰ κατασκευάζεσθαι, ὡς αὐτοῦ που οἰκήσοντας. οἶδα γὰρ ὅτι καὶ Μυσοῖς βασιλεὺς πολλοὺς μὲν ἡγεμόνας ἂν δοίη, πολλοὺς δ' ἂν ὁμήρους τοῦ ἀδόλως ἐκπέμψειν· καὶ ὁδοποιήσειέ γ' ἂν αὐτοῖς, καὶ εἰ σὺν τεθρίπποις βούλοιντο ἀπιέναι. καὶ ἡμῖν γ' ἂν οἶδ' ὅτι τρισάσμενος ταῦτα ἐποίει, εἰ ἑώρα ἡμᾶς μένειν παρασκευαζομένους. ἀλλὰ γὰρ δέδοικα. μὴ ἂν ἅπαξ μάθωμεν ἀργοὶ ζῆν καὶ ἐν ἀφθόνοις βιοτεύειν, * μὴ ὥσπερ οἱ Λωτοφάγοι ἐπιλαθώμεθα τῆς οἴκαδε ὁδοῦ. δοκεῖ οὖν μοι εἰκὸς καὶ δίκαιον εἶναι, πρῶτον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ πρὸς τοὺς οἰκείους πειρᾶσθαι ἀφικνεῖσθαι, καὶ ἐπιδεῖξαι τοῖς Ελλησιν, ὅτι ἑκόντες πένονται, ἐξὸν αὐτοῖς, τοὺς νῦν οἴκοι ἀκλήρους πολιτεύοντας ἐνθάδε κομισαμένους πλουσίους ὁρᾶν. ἀλλὰ γὰρ, ὦ ἄνδρες. πάντα ταῦτ' ἀγαθὰ δηλονότι τῶν κρατούντων ἐστί. τοῦτο δὲ δεῖ λέγειν, πῶς ἂν πορευοίμεθά τε ὡς ἀσφαλέστατα, καὶ εἰ μάχεσθαι δέοι, ὡς κράτιστα μαχοίμεθα. πρῶτα μὲν τοίνυν, ἔφη, δοκεῖ μοι κατακαῦσαι τὰς ἁμάξας ἃς ἔχομεν, ἵνα μὴ τὰ ζεύγη ἡμῶν στρατηγῇ, ἀλλὰ πορευοίμεθα, ὅποι ἂν τῇ στρατιᾷ συμφέρει. ἔπειτα καὶ τὰς σκηνὰς συγκατακαῦσαι. αὗται γὰρ αὖ ὄχλον μὲν παρέχουσιν ἄγειν, συνωφελοῦσι δὲ οὐδὲν, οὔτε εἰς τὸ μάχεσθαι, οὔτ' εἰς τὸ τὰ ἐπιτήδεια ἔχειν. ἔτι δὲ τῶν ἄλλων σκευῶν τὰ περιττὰ ἀπαλ-

χείρησαν, οἷα πεπόνθασιν. εἰ μέντοι διανοούμεθα σὺν τοῖς ὅπλοις ὧν τε πεποιήκασι, δίκην ἐπιθεῖναι αὐτοῖς, καὶ τολοιπὸν διαπαντὸς πολέμου αὐτοῖς ἰέναι σὺν τοῖς θεοῖς, πολλαὶ ἡμῖν καὶ καλαὶ ἐλπίδες εἰσὶ σωτηρίας. τοῦτο δὲ λέγοντος αὐτοῦ, πτάρνυταί τις. ἀκούσαντες δὲ οἱ στρατιῶται πάντες, μιᾷ ὁρμῇ προσεκύνησαν τὸν θεόν. καὶ Ξενοφῶν εἶπε. δοκεῖ μοι, ὦ ἄνδρες, ἐπεὶ περὶ σωτηρίας ἡμῶν λεγόντων, οἰωνὸς τοῦ Διὸς τοῦ σωτῆρος ἐφάνη, εὔξασθαι τῷ θεῷ τούτῳ θύσειν σωτήρια, ὅπου ἂν πρῶτον εἰς φιλίαν χώραν ἀφικώμεθα. συνεπεύξασθαι δὲ καὶ τοῖς ἄλλοις θεοῖς, θύσειν κατὰ δύναμιν. καὶ ὅτῳ δοκεῖ ταῦτ', ἔφη, ἀνατεινάτω τὴν χεῖρα. καὶ ἀνέτειναν ἅπαντες. ἐκ τούτου εὔξαντο καὶ ἐπαιάνισαν. ἐπεὶ δὲ τὰ τῶν θεῶν καλῶς εἶχεν, ἤρχετο πάλιν ὧδε. ἐτύγχανον λέγων, ὅτι πολλαὶ καὶ καλαὶ ἐλπίδες ἡμῖν εἶεν σωτηρίας. πρῶτον μὲν γὰρ ἡμεῖς μὲν ἐμπεδοῦμεν τοὺς τῶν θεῶν ὅρκους. οἱ δὲ πολέμιοι, ἐπιωρκήκασί τε, καὶ τὰς σπονδὰς καὶ τοὺς ὅρκους λελύκασιν. οὕτω δ' ἐχόντων, εἰκὸς τοῖς μὲν πολεμίοις, ἐναντίους εἶναι τοὺς θεούς, ἡμῖν δὲ συμμάχους, οἵπερ ἱκανοί εἰσι, καὶ τοὺς μεγάλους ταχὺ μικροὺς ποιεῖν, καὶ τοὺς μικροὺς κἂν ἐν δεινοῖς ὦσι, σώζειν εὐπετῶς ὅταν βούλωνται. ἔπειτα δέ, ἀναμνήσω γὰρ ὑμᾶς καὶ τοὺς τῶν προγόνων τῶν ὑμετέρων κινδύνους, ἵν' εἰδῆτε, ὡς ἀγαθοῖς τε ὑμῖν προσήκει εἶναι, σώζον-

ταί τε

σου ἂν ποιήσαι τὸ σῶσαι ἡμᾶς, καὶ ἐπὶ τούτοις αὐτὸς ὀμόσας ἡμῖν, αὐτὸς δεξιὰς δοὺς, αὐτὸς ἐξαπατήσας, συνέλαβε τοὺς στρατηγοὺς, καὶ οὐδὲ Δία ξένιον ᾐδέσθη. ἀλλὰ Κλεάρχῳ τε ὁμοτράπεζος γινόμενος, αὐτοῖς τούτοις ἐξαπατήσας τοὺς ἄνδρας, ἀπολώλεκεν. Ἀριαῖος δὲ, ὃν ἡμεῖς ἠθέλομεν βασιλέα καθιστάναι, καὶ ἐδώκαμεν καὶ ἐλάβομεν πιστὰ, μὴ προδώσειν ἀλλήλους, καὶ οὗτος οὔτε τοὺς θεοὺς δείσας, οὔτε Κῦρον τὸν τεθνηκότα αἰδεσθεὶς, τιμώμενος μάλιστα ὑπὸ Κύρου ζῶντος, νῦν πρὸς τοὺς ἐκείνου ἐχθίστους ἀποστὰς, ἡμᾶς τοὺς Κύρου φίλους κακῶς ποιεῖν πειρᾶται. ἀλλὰ τούτους μὲν οἱ θεοὶ ἀποτίσαιντο. ἡμᾶς δὲ δεῖ ταῦτα ὁρῶντας, μήποτε ἐξαπατηθῆναι ἔτι ὑπὸ τούτων, ἀλλὰ μαχομένους ὡς ἂν δυνώμεθα κράτιστα, τοῦτο ὅ, τι ἂν δοκῇ τοῖς θεοῖς πάσχειν. ἐκ τούτου Ξενοφῶν ἀνίσταται ἐσταλμένος εἰς πόλεμον ὡς ἐδύνατο κάλλιστα, νομίζων, εἴ τε νίκην διδοῖεν οἱ θεοὶ, τὸν κάλλιστον κόσμον τῷ νικᾶν πρέπειν, εἴ τε τελευτᾶν δέοι, ὀρθῶς ἔχειν, τῶν καλλίστων ἑαυτὸν ἀξιώσαντα, ἐν τούτοις τῆς τελευτῆς τυγχάνειν. τοῦ δὲ λόγου ἦρχε τὸ ὧδε. τὴν μὲν τῶν βαρβάρων ἐπιορκίαν τε καὶ ἀπιστίαν λέγει Κλεάνωρ, ἐπίστασθε δὲ οἶμαι καὶ ὑμεῖς. εἰ μὲν οὖν βουλόμεθα πάλιν αὐτοῖς διὰ φιλίας ἰέναι, ἀνάγκη ἡμᾶς πολλὴν ἀθυμίαν ἔχειν, ὁρῶντας τοὺς στρατηγοὺς, οἳ διὰ πίστεως αὐτοῖς ἑαυτοὺς ἐνεχείρησαν,

μήδης ὁ κήρυξ. καὶ ἅμα ταῦτα εἰπὼν, ἀνέστη ὡς μὴ μέλλοιτο, ἀλλὰ περαίνοιτο τὰ δέοντα. ἐκ τούτου ἡρέθησαν ἄρχοντες. ἀντὶ μὲν Κλεάρχου, Τιμασίων δαρδανεύς. ἀντὶ δὲ Σωκράτους, Ξανθικλῆς ἀχαιός. ἀντὶ δὲ Ἀγίου, Κλεάνωρ ἀρκάς. ἀντὶ δὲ Μένωνος, Φιλήσιος ἀχαιός. ἀντὶ δὲ Προξένου Ξενοφῶν ἀθηναῖος. ἐπεὶ δὲ ἥρηντο, ἡμέρα τε σχεδὸν ὑπέφαινε, καὶ εἰς τὸ μέσον ἧκον οἱ ἄρχοντες, ἔδοξεν αὐτοῖς προφύλακας καταστήσαντας, συγκαλεῖν τοὺς στρατιώτας. ἐπεὶ δὲ καὶ οἱ ἄλλοι στρατιῶται συνῆλθον, ἀνέστη πρῶτον μὲν Χείρισοφος ὁ λακεδαιμόνιος, καὶ ἔλεξεν ὧδε. ὦ ἄνδρες στρατιῶται χαλεπὰ μὲν τὰ παρόντα, ὁπότε ἀνδρῶν στρατηγῶν τοιούτων στερόμεθα καὶ λοχαγῶν καὶ στρατιωτῶν. πρὸς δέ τι καὶ οἱ ἀμφὶ Ἀριαῖον, οἱ πρόσθεν σύμμαχοι ὄντες, προδεδώκασιν ἡμᾶς. ὅμως δὲ δεῖ ἐκ τῶν παρόντων ἄνδρας ἀγαθοὺς τε ἐλθεῖν. καὶ μὴ ὑφίεσθαι, ἀλλὰ πειρᾶσθαι, ὅπως ἢν μὲν δυνώμεθα, καλῶς νικῶντες σωζώμεθα. εἰ δὲ μή, ἀλλὰ καλῶς γε ἀποθνήσκωμεν, ὑποχείριοι δὲ μήποτε γενώμεθα ζῶντες τοῖς πολεμίοις. οἶμαι γὰρ ἂν ἡμᾶς τοιαῦτα παθεῖν, οἷα τοὺς ἐχθροὺς οἱ θεοὶ ποιήσειαν. ἐπὶ τούτῳ Κλεάνωρ ὀρχομένιος ἀνέστη, καὶ ἔλεξεν ὧδε. ἀλλ᾽ ὁρᾶτε μὲν, ὦ ἄνδρες, τὴν βασιλέως ἐπιορκίαν καὶ ἀσέβειαν. ὁρᾶτε δὲ τὴν Τισσαφέρνους ἀπιστίαν, ὅστις λέγων, ὡς γείτων τε εἴη τῆς Ἑλλάδος, καὶ περιπλεί-

ἀλλὰ καὶ τί ποιήσουσι, πολὺ δὲ θυμότεροι ἔσονται. ἐπίστασθε γὰρ δήπου, ὅτι οὔτε πλῆθός ἐστιν, οὔτε ἰσχὺς ἡ ἐν τῷ πολέμῳ τὰς νίκας ποιοῦσα. ἀλλ᾽ ὁπότεροι ἂν σὺν τοῖς θεοῖς ταῖς ψυχαῖς ἐρρωμενέστεροι ἴωσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους, τούτους ὡς ἐπιτοπολὺ οἱ ἐναντίοι οὐ δέχονται. ἐντεθύμημαι δ᾽ ἔγωγε, ὦ ἄνδρες, καὶ τοῦτο, ὅτι ὁπόσοι μὲν μαστεύουσι ζῆν ἐκ παντὸς τρόπου ἐν τοῖς πολεμικοῖς, οὗτοι κακῶς τε καὶ αἰσχρῶς ὡς ἐπιτοπολὺ ἀποθνήσκουσιν. ὁπόσοι δὲ τὸν μὲν θάνατον ἔγνωσαν πᾶσι κοινὸν εἶναι καὶ ἀναγκαῖον ἀνθρώποις, περὶ δὲ τοῦ καλῶς ἀποθνήσκειν ἀγωνίζονται, τούτους ὁρῶ μᾶλλόν πως εἰς τὸ γῆρας ἀφικνουμένους. καὶ ἕως ἂν ζῶσιν εὐδαιμονέστερον διάγοντας. ἃ καὶ ἡμᾶς δεῖ νῦν καταμαθόντας (ἐν τοιούτῳ γὰρ καιρῷ ἐσμὲν) αὐτούς τε ἀγαθοὺς ἄνδρας εἶναι, καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλεῖν. ὁ μὲν ταῦτ᾽ εἰπὼν ἐπαύσατο. μετὰ τοῦτον δ᾽ εἶπε Χειρίσοφος. ἀλλὰ πρόσθεν μὲν, ὦ Ξενοφῶν, τοσοῦτον μόνον σε ἐγίγνωσκον, ὅσον ἤκουον ἀθηναῖον εἶναι, νῦν δὲ καὶ ἐπαινῶ σε ἐφ᾽ οἷς λέγεις τε καὶ πράττεις, καὶ βουλοίμην ἂν ὅτι πλείστους εἶναι τοιούτους. κοινὸν γὰρ ἂν εἴη τὸ ἀγαθόν. καὶ νῦν, ἔφη μὴ μέλλωμεν, ὦ ἄνδρες. ἀλλ᾽ ἀπελθόντες ἤδη αἱρεῖσθε οἱ δεόμενοι ἄρχοντας, καὶ ἑλόμενοι, ἥκετε εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοπέδου, καὶ τοὺς αἱρεθέντας ἄγετε. ἔπειτα ἐκεῖ συγκαλοῦμεν τοὺς ἄλλους στρατιώτας. παρέστω δ᾽ ὑμῖν, ἔφη, καὶ Τολ-

μήδης

ἀθυμοῦντας, πάντες κακοὶ ἔσονται. ἢν δὲ ὑμεῖς αὐτοί τε παρασκευαζόμενοι φανεροὶ ἦτε ἐπὶ τοὺς πολεμίους, καὶ τοὺς ἄλλους παρακαλῆτε, εὖ ἴστε ὅτι ἕψονται ὑμῖν, καὶ πειράσονται μιμεῖσθαι. ἴσως δέ τοι καὶ δίκαιόν ἐστιν ὑμᾶς διαφέρειν τι τούτων. ὑμεῖς γὰρ ἐστὲ στρατηγοὶ, ὑμεῖς ταξίαρχοι καὶ λοχαγοὶ, καὶ ὅτε εἰρήνη ἦν, ὑμεῖς καὶ χρήμασι καὶ τιμαῖς τούτων ἐπλεονεκτεῖτε. καὶ νῦν τοίνυν ἐπεὶ πόλεμός ἐστιν, ἀξιοῦν δεῖ ἡμᾶς [ὑμᾶς] αὐτοὺς ἀμείνους τε τοῦ πλήθους εἶναι, καὶ προβουλεύειν τούτων, καὶ προπονεῖν, ἤν που δέῃ. καὶ νῦν πρῶτον οἶμαι ἂν ὑμᾶς μέγα ὀνῆσαι τὸ στράτευμα, εἰ ἐπιμεληθείητε, ὅπως ἀντὶ τῶν ἀπολωλότων ὡς τάχιστα στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ καταστασθῶσιν. ἄνευ γὰρ ἀρχόντων οὐδὲν ἂν οὔτε καλὸν οὔτε ἀγαθὸν γένοιτο, ὡς μὲν συνελόντι εἰπεῖν, οὐδαμοῦ, ἐν δὲ δὴ τοῖς πολεμικοῖς παντάπασιν. ἡ μὲν γὰρ εὐταξία σώζειν δοκεῖ, ἡ δὲ ἀταξία πολλοὺς ἤδη ἀπολώλεκεν. ἐπειδὰν δὲ καταστήσησθε τοὺς ἄρχοντας ὅσους δεῖ, καὶ ἢν τοὺς ἄλλους στρατιώτας συλλέγητε καὶ παραθαῤῥύνητε, οἶμαι ὑμᾶς πάνυ ἂν ἐν καιρῷ ποιῆσαι. νῦν μὲν γὰρ ἴσως καὶ ὑμεῖς αἰσθάνεσθε, ὡς ἀθύμως μὲν ἦλθον ἐπὶ τὰ ὅπλα, ἀθύμως δὲ πρὸς τὰς φυλακὰς, ὥστε οὕτω γε ἐχόντων, οὐκ οἶδα ὅ τι ἄν τις χρήσαιτο αὐτοῖς, εἴ τε νυκτὸς δέοι τι, εἴτε καὶ ἡμέρας. ἢν δέ τις αὐτῶν τρέψῃ τὰς γνώμας, ὡς μὴ τοῦτο μόνον ἐννοῶνται τί πείσονται,

ἀλλὰ

Ἑλλάδος παντάπασιν, ἐπεὶ ἐγὼ αὐτὸν εἶδον ὥσπερ Λυδὸν, ἀμφότερα τὰ ὦτα τετρυπημένον, καὶ εἶχεν οὕτως. τοῦτον μὲν οὖν ἀπήλασαν, οἱ δ' ἄλλοι παρὰ τὰς τάξεις ἰόντες, ὅπου μὲν στρατηγὸς σῶος εἴη, τὸν στρατηγὸν παρεκάλουν. ὁπόθεν δὲ οἴχοιτο, τὸν ὑποστράτηγον. ὅπου δὲ λοχαγὸς σῶος εἴη, τὸν λοχαγόν. ἐπεὶ δὲ πάντες συνῆλθον, εἰς τὸ πρόσθεν τῶν ὅπλων ἐκαθέζοντο, καὶ ἐγένοντο οἱ συνελθόντες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ἀμφὶ τοὺς ἑκατόν. ὅτε δὲ ταῦτα ἦν, σχεδὸν ἦσαν μέσαι νύκτες. ἐνταῦθα Ἱερώνυμος ἠλεῖος, πρεσβύτατος ὢν τῶν Προξένου λοχαγῶν, ἤρχετο λέγειν ὧδε. ἡμῖν, ὦ ἄνδρες στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ ὁρῶσι τὰ παρόντα, ἔδοξε καὶ αὐτοῖς συνελθεῖν καὶ ὑμᾶς παρακαλέσαι, ὅπως βουλευσαίμεθα εἴ τι δυναίμεθα ἀγαθόν. λέξον δ', ἔφη, καὶ σύ, ὦ Ξενοφῶν, ἅπερ καὶ πρὸς ἡμᾶς. ἐκ τούτου λέγει τάδε Ξενοφῶν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἅπαντες ἐπιστάμεθα, ὅτι βασιλεὺς καὶ Τισαφέρνης, οὓς μὲν ἐδυνήθησαν συνειλήφασιν ἡμῶν. τοῖς δ' ἄλλοις δῆλον ὅτι ἐπιβουλεύουσιν, ὡς ἢν δύνωνται ἀπολέσωσιν. ἡμῖν δέ γ' οἶμαι πάντα ποιητέα, ὡς μή ποτ' ἐπὶ τοῖς βαρβάροις γενώμεθα, ἀλλὰ μᾶλλον ἢν δυνώμεθα, ἐκεῖνοι ἐφ' ἡμῖν. εὖ τοίνυν ἐπίστασθε, ὅτι ὑμεῖς τοσοῦτοι ὄντες ὅσοι νῦν συνεληλύθατε, μέγιστον ἔχετε καιρόν. οἱ γὰρ στρατιῶται οὗτοι πάντες πρὸς ὑμᾶς ἀποβλέπουσι. κἂν μὲν ὑμᾶς ὁρῶσιν

ἀθυμοῦ-

φλυαροίη, ὅστις λέγοι ἄλλως πως σωτηρίας ἂν τυχεῖν, ἢ βασιλέα πείσας εἰ δύναιτο, καὶ ἅμα ἤρχετο λέγειν τὰς ἀπορίας. ὁ μέντοι Ξενοφῶν, μεταξὺ ὑπολαβὼν, ἔλεξεν ὧδε. ὦ θαυμασιώτατε ἄνθρωπε, σύ γε οὐδ' ὁρῶν γιγνώσκεις, οὐδ' ἀκούων μέμνησαι. ἐν ταὐτῷ γε μέν τοι ἦσθα τούτοις, ὅτε βασιλεὺς, ἐπεὶ Κῦρος ἀπέθανε, μέγα φρονήσας ἐπὶ τούτῳ πέμπων ἐκέλευε παραδιδόναι τὰ ὅπλα· ἐπειδὴ δὲ ἡμεῖς οὐ παραδόντες, ἀλλ' ἐξωπλισμένοι ἐλθόντες παρεσκηνώσαμεν αὐτῷ, τί οὐκ ἐποίησε πρέσβεις πέμπων, καὶ σπονδὰς αἰτῶν καὶ παρέχων τὰ ἐπιτήδεια, ἕως ἂν σπονδῶν ἔτυχεν; ἐπεὶ δ' αὖ οἱ στρατηγοὶ καὶ λοχαγοὶ, ὥσπερ δὴ καὶ σὺ κελεύεις, εἰς λόγους αὐτοῖς ἄνευ ὅπλων ἦλθον, πιστεύσαντες ταῖς σπονδαῖς, οὐ νῦν ἐκεῖνοι, παιόμενοι, κεντούμενοι, ὑβριζόμενοι, οὐδ' ἀποθανεῖν οἱ τλήμονες δύνανται. καὶ μάλ' οἶμαι ἐρῶντες τούτου; ἃ σὺ πάντα εἰδὼς, τοὺς μὲν ἀμύνεσθαι κελεύοντας, φλυαρεῖν φῂς. πείθειν δὲ πάλιν κελεύεις ἰόντας. ἐμοὶ δὲ ὦ ἄνδρες, δοκεῖ τὸν ἄνθρωπον τοῦτον μήτε προσίεσθαι εἰς ταὐτὸ ἡμῖν αὐτοῖς, ἀφῃρημένους τε τὴν λοχαγίαν, σκεύη ἀναθέντας ὡς τοιούτῳ χρῆσθαι. οὗτος γὰρ καὶ τὴν πατρίδα καταισχύνει, καὶ πᾶσαν τὴν Ἑλλάδα, ὅτι Ἕλλην ὢν, τοιοῦτός ἐστιν. ἐντεῦθεν ὑπολαβὼν Ἀγασίας Στυμφάλιος, εἶπεν. ἀλλὰ τούτῳ γε οὔτε τῆς Βοιωτίας προσήκει οὐδὲν, οὔτε τῆς

κεῖ καὶ ἡ ἐκείνων ὕβρις, καὶ ἡ ἡμετέρα ὑποψία· ἐν μέσῳ γὰρ ἤδη κεῖται ταῦτα τὰ ἀγαθὰ ἆθλα. ὁπότεροι ἂν ἡμῶν ἄνδρες ἀμείνονες ὦσιν. ἀγωνοθέται δ' οἱ θεοί εἰσιν, οἳ σὺν ἡμῖν, ὡς τὸ εἰκὸς, ἔσονται. οὗτοι μὲν γὰρ αὐτοὺς ἐπιωρκήκασιν. ἡμεῖς δὲ πολλὰ ὁρῶντες ἀγαθὰ, στερρῶς αὐτῶν ἀπειχόμεθα, διὰ τοὺς τῶν θεῶν ὅρκους, ὥστε ἐξεῖναί μοι δοκεῖ ἰέναι ἐπὶ τὸν ἀγῶνα, πολὺ σὺν φρονήματι μείζονι, ἢ τούτοις. ἔτι δὲ ἔχομεν σώματα ἱκανώτερα τούτων, καὶ ψύχη καὶ θάλπη καὶ πόνους φέρειν. ἔχομεν δὲ καὶ ψυχὰς σὺν τοῖς θεοῖς ἀμείνονας. οἱ δὲ ἄνδρες καὶ τρωτοὶ καὶ θνητοὶ μᾶλλον ἡμῶν, ἢν οἱ θεοὶ, ὥσπερ τὸ πρόσθεν, νίκην ἡμῖν διδῶσιν. ἀλλ' ἴσως γὰρ καὶ ἄλλοι ταῦτ' ἐνθυμοῦνται. πρὸς τῶν θεῶν μὴ ἀναμένωμεν ἄλλους ἐφ' ἡμᾶς ἐλθεῖν, παρακαλοῦντας ἐπὶ τὰ κάλλιστα ἔργα. ἀλλ' ἡμεῖς ἄρξωμεν τοῦ ἐξορμῆσαι καὶ τοὺς ἄλλους ἐπὶ τὴν ἀρετήν. φαίνητε τῶν λοχαγῶν ἄριστοι, καὶ τῶν στρατηγῶν ἀξιοστρατηγότεροι. κἀγὼ δὲ εἰ μὲν ὑμεῖς ἐθέλετε ἐξορμᾶν ἐπὶ ταῦτα, ἕπεσθαι ὑμῖν βούλομαι. εἰ δὲ ὑμεῖς τάττετέ με ἡγεῖσθαι, οὐδὲν προφασίζομαι τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ καὶ ἀκμάζειν ἡγοῦμαι, ἐρύκειν ἀπ' ἐμαυτοῦ τὰ κακά. ὁ μὲν ταῦτα ἔλεξεν. οἱ δὲ λοχαγοὶ ἀκούσαντες ταῦτα, ἡγεῖσθαι ἐκέλευον ἅπαντες, πλὴν Ἀπολλωνίδης τις ἦν, βοιωτιάζων τῇ φωνῇ, οὗτος δ' εἶπεν. ὅτι

φλυαροίη

καλῶς παρεσκευάσθαι. ἡμῶν δὲ οὐδεὶς οὐδὲ ἀντεπιμελεῖται ὅπως ὡς κάλλιστα ἀγωνιούμεθα. καὶ μὴν, εἰ ὑφησόμεθα καὶ ἐπὶ βασιλεῖ γενησόμεθα, τί οἰόμεθα πείσεσθαι; ὃς καὶ τοῦ ὁμομητρίου καὶ ὁμοπατρίου ἀδελφοῦ, καὶ τεθνηκότος ἤδη, ἀποτεμὼν τὴν κεφαλὴν καὶ τὴν χεῖρα, ἀνεσταύρωσεν; ἡμᾶς δὲ οἷς κηδεμὼν μὲν οὐδεὶς πάρεστιν, ἐστρατεύσαμεν δ' ἐπ' αὐτὸν, ὡς δοῦλον ἀντὶ βασιλέως ποιήσοντες, καὶ ἀποκτενοῦντες εἰ δυναίμεθα, τί ἂν οἰόμεθα παθεῖν; ἆρ' οὐκ ἐπὶ πᾶν ἔλθοι, ὡς ἡμᾶς τὰ αἴσχιστα αἰκισάμενος, πᾶσιν ἀνθρώποις φόβον παράσχῃ τοῦ στρατεῦσαί ποτε ἐφ' ἑαυτόν; ἀλλ' ὅπως τοι μὴ ἐπ' ἐκείνῳ γενησόμεθα, πάντα ποιητέον. ἐγὼ μὲν οὖν, ἔστ' αἱ μὲν σπονδαὶ ἦσαν, οὔποτε ἐπαυόμην, ἡμᾶς μὲν οἰκτείρων, βασιλέα δὲ καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ μακαρίζων, διαθεώμενος αὐτῶν, ὅσην μὲν χώραν καὶ οἵαν ἔχοιεν. ὡς δὲ ἄφθονα τὰ ἐπιτήδεια, ὅσους δὲ θεράποντας, ὅσα δὲ κτήνη, χρυσὸν δὲ, ἐσθῆτα δέ. τὰ δ' αὖ τῶν στρατιωτῶν ὁπότε ἐνθυμοίμην ὅτι τῶν μὲν ἀγαθῶν πάντων οὐδενὸς ἡμῖν μετείη, εἰ μὴ πριαίμεθα. ὅτου δὲ ὠνησόμεθα, ᾔδειν ὅτι ὀλίγους ἔχοντας. ἄλλως δέ πως πορίζεσθαι τὰ ἐπιτήδεια, ἢ ὠνουμένους, ὅρκους ἤδη κατέχοντας ἡμᾶς. ταῦτ' οὖν λογιζόμενος ἐνίοτε, τὰς σπονδὰς μᾶλλον ἐφοβούμην, ἢ νῦν τὸν πόλεμον. ἐπεὶ μέντοι ἐκεῖνοι ἔλυσαν τὰς σπονδὰς, λελύσθαι μοι δο-

καὶ τὸ ὄναρ τῇ μὲν ἐκεῖνον ἀγαθὸν, ὅτι ἐν πόνοις ὢν καὶ κινδύνοις, φῶς μέγα ἐκ Διὸς ἰδεῖν ἔδοξε. τῇ δὲ καὶ ἐφοβεῖτο, ὅτι ἀπὸ Διὸς μὲν βασιλέως τὸ ὄναρ ἐδόκει αὐτῷ εἶναι, κύκλῳ δ' ἐδόκει λάμπεσθαι τὸ πῦρ, μὴ οὐ δύναιτο ἐκ τῆς χώρας ἐξελθεῖν τῆς βασιλέως, ἀλλ' εἴργοιτο πάντοθεν ὑπό τινων ἀποριῶν. ὁποῖον τι μὲν δή ἐστι τὸ τοιοῦτον ὄναρ ἰδεῖν, ἔξεστι σκοπεῖν ἐκ τῶν συμβάντων μετὰ τὸ ὄναρ. γίγνεται γὰρ τάδε. εὐθὺς ἐπειδὴ ἀνηγέρθη, πρῶτον μὲν ἔννοια αὐτῷ ἐμπίπτει, τί κατάκειμαι; ἡ δὲ νὺξ προβαίνει, ἅμα δὲ τῇ ἡμέρᾳ εἰκὸς τοὺς πολεμίους ἥξειν. εἰ δὲ γενησόμεθα ἐπὶ βασιλεῖ, τί ἐμποδὼν, μὴ οὐχὶ πάντα μὲν τὰ χαλεπώτατα ἐπιδόντας, πάντα δὲ τὰ δεινότατα παθόντας, ὑβριζομένους ἀποθανεῖν; ὅπως δ' ἀμυνούμεθα, οὐδεὶς παρασκευάζεται, οὐδ' ἐπιμελεῖται, ἀλλὰ κατακείμεθα, ὥσπερ ἐξὸν ἡσυχίαν ἄγειν. ἐγὼ οὖν τὸν ἐκ ποίας πόλεως στρατηγὸν προσδοκῶ ταῦτα πράξειν; ποίαν δ' ἡλικίαν ἐμαυτῷ ἐλθεῖν ἀναμένω; οὐ γὰρ ἔγωγ' ἔτι πρεσβύτερος ἔσομαι ἐὰν τήμερον προδῶ ἐμαυτὸν τοῖς πολεμίοις. ἐκ τούτου ἀνίσταται, καὶ συγκαλεῖ τοὺς Προξένου πρῶτον λοχαγούς. ἐπεὶ δὲ συνῆλθον, ἔλεξεν. ἐγὼ, ὦ ἄνδρες λοχαγοὶ, οὔτε καθεύδειν δύναμαι, ὥσπερ οἶμαι οὐδ' ὑμεῖς, οὔτε κατακεῖσθαι ἔτι ὁρῶν ἐν οἵοις ἐσμέν. οἱ μὲν γὰρ δὴ πολέμιοι δηλονότι οὐ πρότερον πρὸς ἡμᾶς τὸν πόλεμον ἐξέφηναν, πρὶν ἐνόμισαν τὰ ἑαυτῶν

Ἀπόλλων, θεοῖς οἷς ἔδει θύειν. ἐπεὶ δὲ πάλιν ἦλθε, λέγει τὴν μαντείαν τῷ Σωκράτει. ὁ δ' ἀκούσας ᾐτιᾶτο αὐτὸν, ὅτι οὐ τοῦτο πρῶτον ἠρώτα, πότερον λῷον αὐτῷ εἴη πορεύεσθαι ἢ μένειν. ἀλλ' αὐτὸς κρίνας ἰτέον εἶναι, τοῦτο ἐπυνθάνετο, ὅπως ἂν κάλλιστα πορευθείη. ἐπεὶ μέντοι οὕτως ἤρου, ταῦτ', ἔφη, χρὴ ποιεῖν ὅσα ὁ θεὸς ἐκέλευσεν. ὁ μὲν δὴ Ξενοφῶν οὕτω θυσάμενος, οἷς ἀνεῖλεν ὁ θεὸς, ἐξέπλει. καὶ καταλαμβάνει ἐν Σάρδεσι Πρόξενον καὶ Κῦρον, μέλλοντας ἤδη ὁρμᾶν τὴν ἄνω ὁδὸν, καὶ συνεστάθη Κύρῳ. προθυμουμένου δὲ τοῦ Προξένου, καὶ ὁ Κῦρος συμπρουθυμεῖτο μεῖναι αὐτόν, εἶπε δὲ, ὅτι ἐπειδὰν τάχιστα ἡ στρατεία λήξῃ, εὐθὺς ἀποπέμψει αὐτόν. ἐλέγετο δὲ ὁ στόλος εἶναι εἰς Πισίδας. ἐστρατεύετο μὲν δὴ οὕτως ἐξαπατηθεὶς, οὐχ ὑπὸ τοῦ Προξένου. οὐ γὰρ ᾔδει τὴν ἐπὶ βασιλέα ὁρμὴν, οὐδ' ἄλλος οὐδεὶς τῶν Ἑλλήνων, πλὴν Κλεάρχου. ἐπεὶ μέντοι εἰς Κιλικίαν ἦλθον, σαφὲς πᾶσιν ἐδόκει εἶναι, ὅτι ὁ στόλος εἴη ἐπὶ βασιλέα. φοβούμενοι δὲ τὴν ὁδὸν, καὶ ἄκοντες ὅμως οἱ πολλοὶ, δι' αἰσχύνην καὶ ἀλλήλων καὶ Κύρου συνηκολούθησαν, ὧν εἷς καὶ Ξενοφῶν ἦν. ἐπεὶ δ' ἀπορία ἦν, ἐλυπεῖτο μὲν σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ οὐκ ἐδύνατο καθεύδειν. μικρὸν δ' ὕπνου λαχὼν, εἶδεν ὄναρ. ἔδοξεν αὐτῷ βροντῆς γενομένης σκηπτὸς πεσεῖν εἰς τὴν πατρῴαν οἰκίαν, καὶ ἐκ τούτου λάμπεσθαι πᾶσαν. περίφοβος δ' εὐθὺς ἀνηγέρθη,

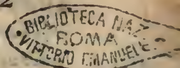
θος ἄμετρον ὁρῶντες, ὅμως ἐτολμήσατε σὺν τῷ πατρίῳ φρονήματι ἰέναι εἰς αὐτούς. νῦν δ' ὁπότε καὶ πεῖραν ἤδη ἔχετε αὐτῶν, ὅτι θέλουσι καὶ πολλαπλάσιοι ὄντες μὴ δέχεσθαι ὑμᾶς, τί ὑμῖν ἔτι προσήκει τούτους φοβεῖσθαι; μηδὲ μέντοι τοῦτο μεῖον δόξητε ἔχειν, εἰ οἱ Κύρου ζῶντος, πρόσθεν σὺν ὑμῖν ταττόμενοι, νῦν ἀφεστήκασιν, ἔτι γὰρ οὗτοι κακίονές εἰσι τῶν ὑφ' ἡμῶν ἡττημένων. ἔφυγον οὖν πρὸς ἐκείνους καταλιπόντες ἡμᾶς. τοὺς δὲ ἐθέλοντας φυγῆς ἄρχειν, πολὺ κρεῖττον σὺν τοῖς πολεμίοις ταττομένους, ἢ ἐν τῇ ὑμετέρᾳ τάξει ὁρᾶν. εἰ δέ τις αὖ ὑμῶν ἀθυμεῖ, ὅτι ὑμῖν μὲν οὐκ εἰσὶν ἱππεῖς, τοῖς δὲ πολεμίοις πολλοὶ πάρεισιν, ἐνθυμήθητε, ὅτι οἱ μύριοι ἱππεῖς οὐδὲν ἄλλο ἢ μύριοι ἄνθρωποί εἰσιν. ὑπὸ μὲν γὰρ ἵππου ἐν μάχῃ οὐδεὶς πώποτε οὔτε δηχθεὶς οὔτε λακτισθεὶς ἀπέθανεν. οἱ δ' ἄνδρες εἰσὶν οἱ ποιοῦντες ὅ,τι ἂν ἐν ταῖς μάχαις γίγνηται. οὐκοῦν τῶν γε ἱππέων πολὺ ἡμεῖς ἐπ' ἀσφαλεστέρου ὀχήματος ἐσμέν. οἱ μὲν γὰρ ἐφ' ἵππων κρέμανται, φοβούμενοι οὐχ ἡμᾶς μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ καταπεσεῖν. ἡμεῖς δ' ἐπὶ τῆς γῆς βεβηκότες, πολὺ μὲν ἰσχυρότερον παίσομεν ἤν τις προσίῃ, πολὺ δ' ἔτι μᾶλλον ὅτου ἂν ἐθέλωμεν τευξόμεθα. ἑνὶ μόνῳ προέχουσιν ἡμᾶς οἱ ἱππεῖς· φεύγειν αὐτοῖς ἀσφαλέστερόν ἐστιν, ἢ ἡμῖν. εἰ δὲ δὴ τὰς μὲν μάχας θαρρεῖτε, ὅτι δ' οὐκέτι ἡμῖν Τισσαφέρνης ἡγήσεται, οὐδὲ βα-

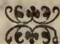
σιλεὺς

ΞΕΝΟΦΩΝΤΟΣ

ΚΥΡΟΥ ΑΝΑΒΑΣΕΩΣ

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΡΙΤΟΝ.

è quello del Brunello in Selecta

ΟΣΑ μὲν δὴ ἐν τῇ ἀναβάσει τῇ μετὰ Κύρου οἱ Ἕλληνες ἔπραξαν μέχρι τῆς μάχης, καὶ ὅσα ἐπεὶ Κῦρος ἐτελεύτησεν ἐγένετο, ἀπιόντων τῶν Ἑλλήνων σὺν Τισαφέρνει ἐν ταῖς σπονδαῖς, ἐν τῷ πρόσθεν λόγῳ δεδήλωται. ἐπεὶ δὲ οἵ τε στρατηγοὶ συνειλημμένοι ἦσαν, καὶ τῶν λοχαγῶν καὶ στρατιωτῶν οἱ συνεπόμενοι ἀπολώλεσαν, ἐν πολλῇ δὴ ἀπορίᾳ ἦσαν οἱ Ἕλληνες, ἐνθυμούμενοι ὅτι ἐπὶ ταῖς βασιλέως θύραις ἦσαν. κύκλῳ δ᾽ αὐτοῖς πάντῃ πολλὰ καὶ ἔθνη καὶ πόλεις πολέμιαι ἦσαν. ἀγορὰν δὲ οὐδεὶς ἔτι παρέξειν ἔμελλεν. ἀπεῖχον δὲ τῆς Ἑλλάδος πλέον ἢ μύρια στάδια. ἡγεμὼν δ᾽ οὐδεὶς ὁδοῦ ἦν, ποταμοὶ δὲ διεῖργον ἀδιάβατοι ἐν μέσῳ, τῆς οἴκαδε ὁδοῦ. προυδεδώκασι δὲ αὐτοὺς καὶ οἱ σὺν Κύρῳ ἀναβάντες βάρβαροι. μόνοι δὲ καταλελειμμένοι ἦσαν, οὐδὲ ἱππέα οὐδένα σύμμαχον ἔχοντες, ὥστ᾽ εὔδηλον ἦν,